

ODNOS REPRESIVNOGA STILA SUOČAVANJA I PAMĆENJA EMOČIONALNOGA MATERIJALA RAZLIČITOGA STUPNJA AKTIVACIJE I HEDONSKOGA TONA

Tamara MARTINAC DORČIĆ
Filozofski fakultet, Rijeka

UDK: 159.942.2

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 8. 11. 2004.

Cilj je ovog istraživanja ispitati postoje li razlike između nisko anksioznih, represivnih, visoko anksioznih i defanzivno visoko anksioznih ispitanika u neposrednom i odgođenom dosjećanju emocionalnih slika različitog stupnja aktivacije i hedonskoga tona. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 104 studenta Filozofskog fakulteta u Rijeci u tri susreta. Dobiveni rezultati pokazuju da iako se skupina represivnih ispitanika ne razlikuje od ostalih triju skupina u neposrednom dosjećanju emocionalnih slika, razlikuje se od ostalih skupina u odgođenom dosjećanju tih slika. Represivna se skupina ispitanika dosjeća manjega broja emocionalnih slika od skupine nisko anksioznih, a u toj je skupini, kao i u skupini nisko anksioznih, izraženiji i efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika nego u ostalim dvjema skupinama. Najvažniji se rezultat vezuje uz to da je, kod odgođenoga dosjećanja, efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika kod represivnih ispitanika jače izražen za slike visoke aktivacije, a za skupinu nisko anksioznih ispitanika za slike niske aktivacije, što upućuje na važnost kontroliranja dimenzije aktivacije, a ne samo hedonskoga tona, u istraživanjima pamćenja emocionalnoga materijala kod represora.

Tamara Martinac Dorčić, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, I. Klobučarića 1, 51000 Rijeka, Hrvatska.
E-mail: tamaram@ffri.hr

cept represije popularizirao je još Freud, opisujući je kao potiskivanje, obrambeni mehanizam, odnosno odbacivanje i držanje uznemirujućih sadržaja dalje od svijesti (prema Myers i Brewin, 1994.). Od pedesetih godina prošloga stoljeća na stotine je istraživanja ispitivalo represivan stil suočavanja, a u posljednje se vrijeme može primijetiti ponovno povećano zanimanje za represivno suočavanje kao varijablu individualnih razlika, odnosno dispoziciju po kojoj se pojedinci razlikuju (Myers i Brewin, 1995.; Egloff i Krohne, 1996.; Newman i Hedberg, 1999.).

Dispozicijska strategija (Byrne, 1964.; prema Mendolia i sur., 1996.) koja se rabi za proučavanje represije pretpostavlja da se fenomen represije može razumjeti identifikacijom pojedinaca koji manifestiraju za represiju karakteristična ponašanja – distanciraju se od prijetećih ideja, emocija, sjećanja ili iskustava – te proučavanjem socijalnih i psihičkih procesa povezanih s represivnim stilom suočavanja.

Iako postoji priličan broj nalaza koji govore u prilog postojanju represivnoga stila suočavanja, ima i nekih neriješenih pitanja. Naime, kako navode Holtgraves i Hall (1995.), još nije jasno što represori potiskuju: potiskuju li oni samo negativna emocionalna iskustva (npr. Weinberger, 1990.; Boden i Baumeister, 1997.; Holtgraves i Hall, 1995.) ili emocionalna iskustva općenito (npr. Mendolia, 1999.).

Drugo je pitanje prirode procesa represije i točke u kojoj do nje dolazi. Većina autora o represivnom stilu suočavanja govori kao o automatskom, nesvjesnom procesu, što je u skladu s podrijetlom toga koncepta. Tako Gross (1999.), razmatrajući koncept represije u odnosu na emocionalnu regulaciju, smatra da se represija može definirati kao automatska obrana pažnje od neugodna podražaja i tome pripadajućeg afektivnog uzbuđenja, uz mogućnost povećane pažnje za ugodne misli. Boden i Baumeister (1997.) također ističu da kada su u njihovu istraživanju represori razmišljali o ugodnim stvarima kako bi izbjegli procesiranje neugodna podražaja, oni nisu bili svjesni da to čine. U skladu je s tim i mišljenje W. G. Parrotta (1993.), koji pretpostavlja da neke strategije emocionalne regulacije mogu biti toliko dobro uvježbane da se događaju ispod razine svijesti. U prilog definiranju represije kao nesvjesnoga procesa ide i Wegnerovo (1994.) istraživanje, koje sugerira da namjerno razmišljanje o ugodnim stvarima kako bi se izbjeglo razmišljanje o neugodnom materijalu može imati potpuno suprotan učinak.

No uz takvo definiranje represije javljaju se i druga, koja ne isključuju svjesnost u selektivnosti procesiranja. Tako Erdelyi i Goldberg (1979.; prema Holtgraves i Hall, 1995.) represiju definiraju kao selektivno procesiranje informacija koje se (svjesno ili nesvjesno) zbiva na bilo kojoj razini procesiranja informacija (kod kodiranju ili pretraživanja).

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

Istraživanja represije bila su donekle otežana upravo zbog nemogućnosti njezine empirijske identifikacije. Kao mjera represije upotrijebljena je Skala represije-senzitizacije (*Repression-Sensitization Scale*; Byrne i sur., 1963.; prema Roger i Schapals, 1996.), ali ta skala procjenjuje represiju mjerenjem nedostatka anksioznosti kao crte i time svrstava i "represivne" i "prave" nisko anksiozne u istu kategoriju – kategoriju represora (Denollet, 1991.; Egloff i Krohne, 1996.). Krohne (1993.) je pak, u skladu sa svojim modelom načina suočavanja (senzitizacija, visoka anksioznost, represija, nedefanzivnost) temeljenom na dvije dimenzije kognitivne orijentacije prema averzivnoj situaciji (budnost i izbjegavanje), konstruirao upitnik pod nazivom *Mainz Coping Inventory*. No najsystematičniji pristup empirijskom istraživanju represije temelji se na operacionalizaciji toga konstrukta koju su predložili Weinberger i suradnici (1979.). Teorijski, oni represiju definiraju kao represivni stil suočavanja s negativnim emocijama, a operacionalno konstrukt represije definiraju dvjema dimenzijama: tendencijom za izbjegavanjem svjesnosti o negativnim emocionalnim stanjima i impulsima (obrana) te razinom manifestirane anksioznosti. Ovim se konstruktom nastoje razlikovati osobe koje su uistinu nisko anksiozne, osobe koje izvještavaju o niskoj razini anksioznosti zbog toga što potiskuju to iskustvo i osobe koje unatoč svojim represivnim naporima iskazuju visoku razinu anksioznosti. S obzirom na uzorak rezultata postignut na skali socijalne poželjnosti (*Marlowe-Crowne Social Desirability Scale*, Crowne i Marlowe, 1964.) kao mjeri obrane i skali manifestne anksioznosti (*Manifest Anxiety Scale*, Taylor, 1953.), Weinberger i suradnici (1979.) razlikuju četiri skupine ispitanika: nisko anksiozni (niska anksioznost i niska obrana), represivni (niska anksioznost i visoka obrana), visoko anksiozni (visoka anksioznost i niska obrana) te defanzivno visoko anksiozni (visoka anksioznost i visoka obrana). Važno je napomenuti da iako predložena skala socijalne poželjnosti po imenu i prvotnoj namjeri autorā predstavlja mjeru socijalno poželjnog odgovaranja, sami autori nakon niza istraživanja sugeriraju da navedena skala točnije predstavlja mjeru obrane *selfa* od štete i odbacivanja nego mjeru socijalne poželjnosti (prema Boden i Baumeister, 1997.). Navedena operacionalizacija konstrukta represivnosti upotrijebljena je u nizu istraživanja (npr. Davis, 1987.; Hansen i Hansen, 1988.; Weinberger, 1990.; Baumeister i Cairns, 1992.; Orbach i Mikulincer, 1996.; Boden i Baumeister, 1997.). Međutim, i istraživanja koja primjenjuju postupak Weinbergera i suradnika (1979.) međusobno se razlikuju. Te se razlike odnose na: a) konceptualizaciju tri naspram četiri skupine ispitanika, uključujući grupu s visokim rezultatima na obje skale, b) selekciju ispitanika koji postižu ekstremne

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

rezultate na mjerama anksioznosti i obrane naspram upotrebi cijelog uzorka uz klasifikaciju na temelju medijana i c) različite granične vrijednosti (rabe se medijani dobiveni na aktualnom uzorku ispitanika, a ne neke unaprijed određene vrijednosti) (prema Denollet, 1991.). Weinberger je razvio i posebnu skalu za mjerenje represivnoga suočavanja – *Weinberger Adjustment Inventory* (Weinberger, 1989.; prema Myers i Brewin, 1994.). Međutim, za sada nema dostatnih dokaza za superiornost upotrebe te skale u odnosu na metodu Weinbergera i sur. (1979.).

Uobičajena procedura istraživanja represivnoga stila suočavanja jest identifikacija navedenih grupa ispitanika te usporedba njihova izvođenja u nekom zadatku (Holtgraves i Hall, 1995.).

Istraživanja su pokazala da se represori od ostalih grupa razlikuju po različitim aspektima emocionalnih reakcija. Na fiziološkoj razini uočljiv je nesklad između samoizvještavanja o stresu i fizioloških mjera stresa (Weinberger i sur., 1979.; Gudjonsson, 1981.; Brown i sur., 1996.; Kohlmann i sur., 1996.; Brosschot i Janssen, 1998.). U ponašanju iskazuju manje ekspresivno ponašanje (Asendorpf i Scherer, 1983.). Na doživljajnoj razini, represori, već i po samoj definiciji, izvještavaju o nižoj razini anksioznosti i negativnog afekta (Weinberger i sur., 1979.; Denollet, 1991.; Kreitler i Kreitler, 1990.; Cutler i sur., 1996.).

U kontekstu ovog istraživanja važno je spomenuti nalaze o povezanosti represivnoga stila suočavanja i dosjećanja negativnih emocionalnih iskustava.

Istraživanja koja su primjenjivala spominjanu metodologiju identifikacije represora (Weinberger i suradnici, 1979.) pokazala su da represivci imaju poteškoća u dozivu negativnih autobiografskih sjećanja (Davis, 1987.; Davis i Schwartz, 1987.; Myers i sur., 1992.; Myers i Brewin, 1994.; Myers i Brewin, 1995.; Holtgraves i Hall, 1995.; Newman i Hedberg, 1999.).

Funkcioniranje pamćenja u represivaca bilo je predmetom niza istraživanja autorice Davis (Davis, 1987., 1990.; Davis i Schwartz, 1987.). Rezultati tih istraživanja pokazuju da žene represori u odnosu na nerepresore imaju duže vrijeme latencije u pretraživanju autobiografskoga sjećanja na riječi negativne, ali ne i pozitivne valencije u testu dosjećanja uz znak. Slično tome, u testu slobodnoga dosjećanja, represori se sjećaju manje negativnih autobiografskih sjećanja i to sjećanje datira iz kasnije dobi. Pri tome je isključena mogućnost da su represori manje sposobni rabiti nazive emocija kao znakove za pretraživanje: oni pokazuju slabije dosjećanje negativnih autobiografskih iskustava i kada su umjesto naziva emocija kao znakova za doziv autobiografskog iskustva navedeni opći opisi

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

neugodnih događaja (Newman i Hedberg, 1999.). Rezultati autorice Davis replicirani su upotrebom sličnih metoda u istraživanjima Myersa i sur. (1992.), koji su također pronašli autobiografski deficit pamćenja za negativna, ali ne i za pozitivna sjećanja kod žena represora. Myers i Brewin (1994.) pružili su dokaze da se takvi nalazi ne mogu objasniti činjenicom da su represori imali sretnije djetinjstvo. Naime, iako su se represori dosjećali manje negativnih sjećanja iz djetinjstva i iako su ta sjećanja potjecala iz kasnije kronološke dobi, a za dosjećanje im je trebalo više vremena, u većoj su mjeri izvještavali o indiferentnosti oca prema njima, a u manjoj mjeri o emocionalnom i fizičkom bliskom odnosu s očevima u djetinjstvu u usporedbi s nerepresorima. Međutim, to istraživanje još ne pruža izravne podatke o tome imaju li represori distinktivan stil procesiranja negativnih informacija. Kako bi ispitali imaju li represori stil procesiranja informacija koji djeluje i na druge, osim na autobiografske, informacije, Myers i Brewin (1995.) proveli su istraživanje u kojem su nastojali ispitati imaju li represori selektivan deficit u namjernom učenju i pamćenju negativnog eksperimentalnog materijala. Oni su od ispitanika tražili da poslušaju kratke priče koje se tiču djetinjstva i sadrže pozitivne i negativne informacije o svakom roditelju i pokušaju zamisliti da se ta priča odnosi na njih. Njihovi rezultati pokazuju da su se represori dosjetili značajno manje negativnih fraza od nerepresora te jednako pozitivnih. Njihovo istraživanje o dosjećanju eksperimentalno manipuliranoga materijala kod represivaca upućuje na to da represivci zaista imaju manjak memorije.

U kontekstu razlikovanja između raspoloživosti (engl. *availability*), koja se odnosi na broj pohranjenih epizoda u pamćenju, i dostupnosti (engl. *accessibility*), koja se odnosi na lakocu pretraživanja emocionalnih epizoda (Tulving i Pearlstone, 1966.; prema Schimmack i Hartmann, 1997.), Davis (1990.) zaključuje da se represori i nerepresori uglavnom razlikuju u dostupnosti, a moguće, ali u manjoj mjeri, i u raspoloživosti neugodnih emocionalnih epizoda.

Iz navedenih istraživanja o efektima represivnoga stila suočavanja na pamćenje emocionalnih sadržaja vidi se da se samo manji broj istraživanja bavio pamćenjem eksperimentalno zadanoga emocionalnog materijala, dok nema podataka o odnosu represivnoga stila suočavanja i pamćenja podražajnog materijala koji je definiran na više od jedne dimenzije (ugoda – neugoda). Kako su hedonski ton i aktivacija temeljni parametri emocija (Russell, 1980.; Tellegen, 1985.), u kontekstu ispitivanja odnosa represivnoga stila suočavanja i pamćenja logično je očekivati da će rezultati na testu pamćenja varirati s obzirom na te parametre.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

Ispitivanje odnosa ugone, kao dimenzije emocionalnoga doživljavanja, i pamćenja dalo je nejednoznačne rezultate. Rezultati istraživanja upućuju na to da se i neugodni (Christianson i Loftus, 1987.; Bohannon, 1988.), ali i ugodni sadržaji pamte bolje (Matlin i Stang, 1978.; Kamiya, 1997., 1998.).

Ispitivanje odnosa aktivacije, kao dimenzije emocionalnoga doživljavanja, i pamćenja dalo je nešto konzistentnije rezultate. Naime, rezultati upućuju na postojanje čvrste veze između povišene razine aktivacije i poboljšanja pamćenja (Craick i Blankstein, 1975.; Eysenck, 1976.; Bradley i sur., 1992.; Heuer i Reisberg, 1990.; Blake i sur., 2001.).

Kako bi se sistematski ispitaio utjecaj dimenzija emocija na pamćenje, treba imati jasno definiran podražajni materijal. Smještanje podražajnoga materijala u dvodimenzionalni afektivni prostor (s obzirom na dimenzije aktivacija i hedonski ton) olakšava interpretaciju utjecaja karakteristika podražaja na pamćenje, ali i kombinirane efekte karakteristika podražaja i drugih varijabli (npr. raspoloženja, dimenzija ličnosti) na pamćenje. Kao pogodan materijal za takvu vrstu analize jest *International Affective Picture System* (IAPS; Lang i sur., 1988.) – standardizirana zbirka fotografija u boji, različita sadržaja, u kojoj je za svaku sliku precizno određen položaj u Russellovu (1980.) dvodimenzionalnom sustavu strukture emocija.

Koristeći se navedenom zbirkom fotografija, Bradley i sur. (1992.) dobili su rezultate koji pokazuju da ugoda i aktivacija nezavisno pridonose dosjećanju. Dok aktivacija pokazuje jasan, značajan glavni efekt na pamćenje i u situaciji neposrednoga i odgođenoga slobodnog dosjećanja, ugoda pokazuje umjerenu prednost – pamćenje ugodnih sadržaja superiornije je kada se test slobodnoga dosjećanja provodi odmah nakon prezentacije slika, dok se taj blagi efekt gubi u funkciji vremena, pa je dosjećanje ugodnih slika slabije na testu godinu dana nakon prezentacije slika.

Upotreba precizno definiranoga emocionalnog podražajnog materijala, barem u laboratorijskim uvjetima, mogla bi omogućiti bolje razumijevanje, čini se, složenog odnosa između represivnoga stila suočavanja i pamćenja emocionalnih događaja.

Stoga je cilj ovoga rada ispitati postoje li razlike između nisko anksioznih, represivnih, visoko anksioznih i defanzivno visoko anksioznih ispitanika (postupak identifikacije represije koji su predložili Weinberger i sur., 1979.) u neposrednom i odgođenom dosjećanju emocionalnih slika različita stupnja aktivacije i hedonskoga tona. Očekuje se da će se represivna skupina ispitanika u obje situacije dosjećanja dosjećati manjega broja slika neugodnoga hedonskog tona (neovisno o stupnju aktivacije) od ostalih skupina ispitanika.

METODA

Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 104 ispitanika (85 žena i 19 muškaraca), studenata Filozofskoga fakulteta u Rijeci (studijske grupe psihologije, pedagogije i razredne nastave). Prosječna je dob ispitanika bila 20,7 godina, a standardna devijacija je 1,63 godine. Raspon dobi kretao se od 18 do 29,5 godina.

Budući da je istraživanje provedeno u vremenskom rasponu od 6 mjeseci te u tri susreta, došlo je i do osipanja ispitanika. Tako je u svim fazama ispitivanja sudjelovalo 85 ispitanika.

Ispitanici su podijeljeni u četiri kategorije, i to s obzirom na rezultate na dva upitnika (postupak identifikacije represije kako su ga predložili Weinberger i sur., 1979.): MAS (*Manifest Anxiety Scale*) (Taylor, 1953.) i MCSDS (*Marlowe-Crowne Social Desirability Scale*) (Crowne i Marlowe, 1964.). Kao represivni definiraju se oni pojedinci koji na skali anksioznosti postižu rezultate niže od aritmetičke sredine, a na skali socijalne poželjnosti rezultate više od aritmetičke sredine (N=43). Ostale tri kategorije ispitanika odnose se na nisko anksiozne (niska anksioznost i niska socijalna poželjnost; N=13), visoko anksiozne (visoka anksioznost i niska socijalna poželjnost; N=31) i defanzivno visoko anksiozne (visoka anksioznost i visoka socijalna poželjnost; N=17).

Instrumentarij

Skala manifestne anksioznosti

Primijenjena je skala manifestne anksioznosti (*Manifest Anxiety Scale*) autorice Taylor (1953.). Skala se sastoji od 50 tvrdnji koje opisuju manifestacije anksioznosti. Zadatak je ispitanika da za svaku tvrdnju označe točno, ako se s nekom tvrdnjom slažu ili uglavnom slažu, odnosno netočno, ako se s nekom tvrdnjom ne slažu ili uglavnom ne slažu. Ukupni rezultat dobiva se jednostavnim zbrajanjem simptomatskih odgovora. Minimalni mogući rezultat iznosi 0, a maksimalni 50. Visok rezultat odražava visok stupanj manifestne anksioznosti.

Za potrebe ovog istraživanja skala je prevedena na hrvatski jezik i primijenjena je na uzorku od 228 ispitanika iz studentske populacije (152 ispitanika ženskog i 76 muškog spola, prosječne dobi 22,14 godina, standardna devijacija 1,88 godina), kako bi se utvrdile njezine osnovne psihometrijske karakteristike. Faktorska analiza ove skale upućuje na njezinu jednofaktorsku strukturu, što je u skladu s originalom (Taylor, 1953.), te na zadovoljavajuće pouzdanosti tipa unutarne konzistencije.

U Tablici 1 prikazani su koeficijenti pouzdanosti, aritmetičke sredine, standardne devijacije, teoretski raspon te mini-

☞ TABLICA 1
Koeficijenti pouzdanosti, aritmetičke sredine, standardne devijacije, minimalne i maksimalne vrijednosti te teoretski raspon za skalu manifestne anksioznosti na dvije skupine ispitanika

malne i maksimalne vrijednosti za skalu manifestne anksioznosti dobivene na uzorcima ispitanika iz predispitivanja i ispitivanja.

	Skupina	
	1	2
Alpha	0.90	0.88
N	228	104
M	17.29	18.42
SD	9.07	8.54
Min-max	2-45	2-43
Teoretski raspon	0-50	

Skupina 1: uzorak predispitivanja

Skupina 2: uzorak ispitivanja

Skala socijalne poželjnosti

Primijenjena je skala socijalne poželjnosti (*Marlowe-Crowne Social Desirability Scale*) koju su razvili Crowne i Marlowe (1964.). Iako je kod nas već prevedena i vrednovana skraćena skala socijalne poželjnosti (Bezinović, 1988.), ovdje je, budući da se u većini istraživanja za identifikaciju represora rabi cjelovita skala, upravo ona i upotrijebljena. Skala se sastoji od 33 tvrdnje i mjeri tendenciju davanja socijalno poželjnih odgovora, a rabi se i kao mjera "obrane". Zadatak je ispitanika da odgovorom *da* ili *ne* označe odnose li se navedene tvrdnje na njih. Autori ove skale smatraju da je samo jedan odgovor sigurno istinit, dok je odgovor u drugom smjeru dan u skladu s društveno poželjnim ponašanjem. Ukupan rezultat izražava se zbrojem odgovora danih u socijalno poželjnom smjeru. Minimalni mogući rezultat iznosi 0, a maksimalni 33. Visok rezultat na ovoj skali upućuje na tendenciju da se odgovori u socijalno poželjnom smjeru, odnosno takva osoba ima nerealističnu percepciju sebe ili se namjerno pokazuje boljom nego što stvarno jest.

Skala je za potrebe ovog istraživanja prevedena na hrvatski jezik i primijenjena na 228 studenata (152 ispitanika ženskog i 76 muškog spola, prosječne dobi 22,14 godina, standardna devijacija 1.88) s ciljem provjere njezinih psihometrijskih karakteristika. Analize ove skale upućuju na njezinu jednofaktorsku strukturu (što je u skladu s originalom) i na zadovoljavajuće pouzdanosti tipa Cronbach alpha.

Koeficijenti pouzdanosti, aritmetičke sredine, standardne devijacije, teoretski raspon te minimalne i maksimalne vrijednosti za skalu socijalne poželjnosti dobivene na uzorcima ispitanika iz predispitivanja i ispitivanja prikazani su u Tablici 2.

Korelacija između ove ljestvice i ljestvice manifestne anksioznosti, iako značajna, nije visoka ($r = -.42$, $p < .01$), što oprav-

⇒ **TABLICA 2**
Koeficijenti pouz-
danosti, aritmetičke
sredine, standardne
devijacije, minimalne i
maksimalne vrijedno-
sti i teoretski raspon
za skalu socijalne
poželjnosti na dvije
skupine ispitanika

dava tretiranje tih skala kao nezavisnih i njihovu upotrebu u kategorizaciji ispitanika (s obzirom na represivni stil suočavanja).

	Skupina	
	1	2
Alpha	0.77	0.78
N	228	104
M	16.00	17.80
SD	5.36	5.50
Min-max	3-28	5-30
Teoretski raspon	0-33	

Skupina 1: uzorak predispitivanja

Skupina 2: uzorak ispitivanja

Zbirka fotografija emocionalnoga sadržaja

U istraživanju su upotrijebljene i fotografije iz zbirke slika emocionalnoga sadržaja – *International Affective Picture System* (IAPS; Lang i sur., 1988.).

Ova je zbirka fotografija razvijena kako bi se stvorio skup normativnih emocionalnih podražaja za eksperimentalna istraživanja emocija i pažnje. Zbirka sadrži 240 fotografija (dijapozitiva) u boji, različita sadržaja. Za svaku je sliku precizno određen položaj u Russellovu (1980.) dvodimenzionalnom sustavu strukture emocija definiranom dimenzijama aktivacije (visoka – niska) i hedonskoga tona (ugoda – neugoda).

Za potrebe ovog istraživanja odabrano je 40 dijapozitiva koji su sistematski varirali s obzirom na vrijednosti na dimenzijama aktivacije i hedonskoga tona. Postupak odabiranja podražaja obavljen je tako da se dobro reprezentira distribucija svih podražaja dobivenih u koordinatnom sustavu (10 sličica iz svakog je kvadranta). Odabir je učinjen s obzirom na aritmetičku sredinu određenoga podražaja na obje dimenzije i s obzirom na standardnu devijaciju, koja je u ovom slučaju trebala biti što manja kako bi se dobio podražaj koji dobro reprezentira područje u koje je smješten. Vrijednosti su preuzete iz prijašnjih istraživanja (Lang i sur., 1995.).

Dobivene procjene aktivacije i hedonskoga tona odabranih 40 dijapozitiva upućuju na to da su one vrlo slične procjenama dobivenim u prethodnim istraživanjima (Lang i sur., 1995.). Kako bi se utvrdilo postoje li razlike već u samom procjenjivanju slika između četiri skupine ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni), provedene su dvije dvosmjerne analize varijance: skupine (4) x procjene aktivacije (2) te skupine (4) x procjene hedonskoga tona (2). Rezultati pokazuju da su značajni samo

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

glavni efekti hedonskoga tona ($F(1, 81)=688.00, p<.001$) i aktivacije ($F(1, 83)=273.59, p<.001$), a ne i glavni efekti grupe ispitanika i interakcijski efekti grupe i hedonskoga tona te grupe i aktivacije. To upućuje na zaključak da se četiri skupine ispitanika ne razlikuju u procjenjivanju slika s obzirom na hedonski ton i aktivaciju. Tako su za svrstavanje dijapozitiva u četiri afektivne kategorije (s obzirom na položaj na dimenzijama aktivacije i hedonskog tona) iskorištene procjene koje su dali ispitanici ovog istraživanja.

U kategoriju podražaja ugodnoga hedonskog tona i visoke aktivacije ulazi sljedećih 7 fotografija: goli muškarac (446), poljubac (466), vulkan (592), munja (595), skijaški skok (803), katamaran (821) i rafting (837). U kategoriju slika ugodnoga hedonskog tona i niske aktivacije ulazi 13 fotografija: zečiči (175), sretna žena (203), sretno dojenče (204), stariji par na biciklu (253), čovjek s pivom (260), baletani (410), gola žena (418), cvijet (500), lišće na stablu (580), kolač (720), plava kuća (749), avion (762) i pizza (7351). U kategoriju slika neugodnoga hedonskog tona i visoke aktivacije ulazi 12 fotografija: zmija (112), leopard (131), morski pas (193), ljuta žena (213), muško lice (222), izmasakrirano lice (300), čovjek porezana lica (355), električna stolica (602), uperen pištolj (623), nož na grlu (655), pseća lešina (957) i bolestan starac (2205). Posljednjih 8 fotografija pripada kategoriji slika neugodnoga hedonskog tona i niske aktivacije: štakor (128), stariji čovjek (249), košara (701), sušilo za kosu (705), koš za otpatke (706), arhiva (770), apstraktna slika (783) i groblje (900). U zagradama su navedeni originalni brojevi fotografija iz IAPS-a.

Za procjenjivanje prikazanih dijapozitiva na dimenzijama aktivacije i hedonskoga tona rabila se grafička skala procjene – *Self Assessment Manikin* (SAM) – od 9 stupnjeva. Ona predstavlja lakši i brži način procjene aktivacije, hedonskoga tona, a i dominantnosti od procjena na skali semantičkoga diferencijala (Lang i sur., 1995.).

POSTUPAK

Istraživanje se provodilo grupno, u tri susreta, a cijeli je ciklus trajao 6 mjeseci.

Prvi susret

Prije početka samog ispitivanja ispitanici su ukratko – usmeno i pismeno – upoznati sa samim ispitivanjem i načinom njegova provođenja te zamoljeni za sudjelovanje u ispitivanju, a svoj su pristanak potvrdili potpisom. Naglašena je i anonimnost podataka. Nakon toga ispitanici su ispunili skalu manifestne anksioznosti i skalu socijalne poželjnosti.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

Drugi susret

Mjesec dana kasnije provedena je prezentacija fotografija kao emocionalnih podražaja. Prezentacija se provodila dijaprojektorom. Ispitivanje je provođeno u grupama po 15 ispitanika, kako bi svaki ispitanik mogao dobro vidjeti podastrte fotografije. Varirana su dva redoslijeda prikazivanja fotografija, a prezentacija svake fotografije trajala je pet sekundi. Zadatak ispitanika bio je da, nakon što vide fotografiju, svaku procijene na dimenzijama aktivacije i ugone, za što su imali 10 sekundi. Neposredno nakon prezentacije i procjenjivanja sličica uslijedio je nenajavljeni test slobodnoga dosjećanja sličica. Zadatak ispitanika je bio da se pokušaju dosjetiti i kratko verbalno opisati što više sličica koje su prethodno vidjeli i procijenili. Vrijeme za dosjećanje bilo je ograničeno na 5 minuta.

Treći susret

Nakon 5 mjeseci istim je ispitanicima ponovno dan nenajavljeni test slobodnoga dosjećanja sličica uz istu uputu i vremensko ograničenje.

REZULTATI

Kako bi odgovorili na pitanje razlikuju li se četiri kategorije ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni) u neposrednom i odgođenom dosjećanju emocionalnih slika različitoga stupnja aktivacije i hedonskoga tona, provedene su dvije trosmjerne analize varijance s ponavljanim mjerjenjima na drugom i trećem faktoru. Prvi je faktor kategorija ispitanika s obzirom na suočavanje (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni), drugi je faktor aktivacija slika (visoka – niska), a treći hedonski ton slika (ugodan – neugodan). Jedna je analiza provedena za neposredno, a jedna za odgođeno dosjećanje.

Da bi se utvrdile razlike između neposrednoga i odgođenoga dosjećanja slika različitoga stupnja aktivacije i hedonskoga tona s obzirom na stil suočavanja, provedena je i četverosmjerna analiza varijance s ponovljenim mjerjenjima na drugom, trećem i četvrtom faktoru. Prvi je faktor kategorija ispitanika s obzirom na suočavanje (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni), drugi vrijeme dosjećanja (neposredno i odgođeno), treći aktivacija slika (visoka – niska), a četvrti hedonski ton slika (ugodan – neugodan).

Razlike u neposrednom dosjećanju slika različitoga stupnja aktivacije i hedonskoga tona s obzirom na četiri kategorije ispitanika

Rezultati analize varijance upućuju na postojanje statistički značajnoga glavnog efekta hedonskoga tona ($F(1,90)=15.83$, $p<.001$) na pamćenje emocionalnih slika. Ispitanici se bolje

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

dosjećaju podražajnog materijala ugodnoga hedonskog tona ($M=0.58$) u odnosu na podražajni materijal neugodnoga hedonskog tona ($M=0.50$).

Dobiven je i statistički značajan glavni efekt aktivacije na dosjećanje ($F(1,90)=25.75, p<.001$). Ispitanici se bolje dosjećaju podražajnog materijala koji ima visoke vrijednosti na dimenziji aktivacije ($M=0.59$) nego materijala koji je nisko na toj dimenziji ($M=0.50$).

Glavni efekt kategorije ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni, defanzivno visoko anksiozni) na dosjećanje emocionalnih slika nije statistički značajan ($F(3,90)=1.39, p>.05$). Sve četiri grupe ispitanika podjednako su uspješne u pamćenju emocionalnih slika.

Ni jedna interakcija između nezavisnih varijabli nije statistički značajna.

Razlike u odgođenom dosjećanju slika različitoga stupnja aktivacije i hedonskoga tona s obzirom na četiri kategorije ispitanika

Rezultati analize varijance uputili su na postojanje statistički značajnih glavnih efekata za sve tri nezavisne varijable, značajnu interakciju kategorije ispitanika i hedonskoga tona te značajnu trosmjernu interakciju.

Značajnost glavnog efekta hedonskoga tona ($F(1,80)=54.73, p<.001$) očituje se u boljem odgođenom dosjećanju slika ugodnog ($M=0.20$) od slika neugodnog ($M=0.11$) sadržaja.

Dobiveni statistički značajan glavni efekt aktivacije ($F(1,80)=8.24, p<.01$) upućuje na to da se podražaji koji imaju visoke vrijednosti na dimenziji aktivacije i u situaciji odgođenoga dosjećanja pamte bolje ($M=0.18$) od podražaja koji su nisko na toj dimenziji ($M=0.14$).

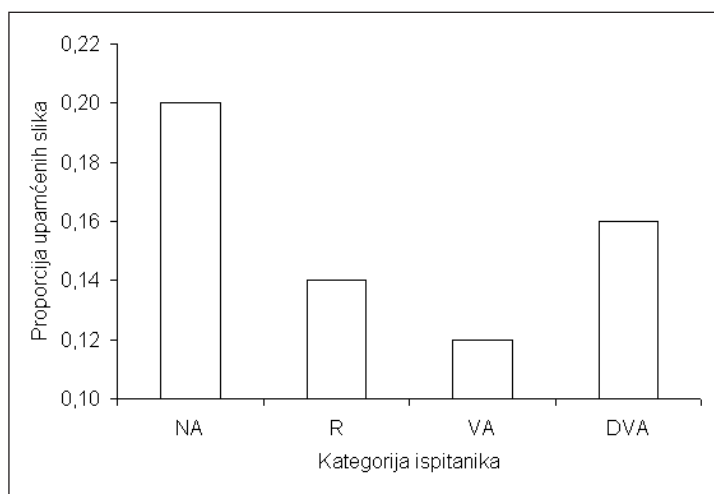
Glavni efekt kategorije ispitanika također je statistički značajan ($F(3,80)=2.87, p<0.05$). Post-hoc Tukey HSD test pokazao je značajnu razliku ($p<.05$) u odloženom dosjećanju slika samo između skupine nisko anksioznih ispitanika ($M=0.20$) i skupine visoko anksioznih ispitanika ($M=0.12$). Kada se za naknadnu usporedbu između pojedinih parova aritmetičkih sredina rabi LSD test, tada je – osim razlike između navedenih skupina – značajna i razlika između represivnih ($M=0.14$) i nisko anksioznih ispitanika ($M=0.20$) ($p<.05$). Nisko anksiozni ispitanici dosjećaju se većega broja emocionalnih slika od represivnih i visoko anksioznih ispitanika (Slika 1).

Statistički značajna dvosmjerna interakcija kategorije ispitanika i hedonskoga tona ($F(3,80)=3.17, p<.05$) upućuje na to da je kod skupina visoko anksioznih i defanzivno visoko anksioznih ispitanika efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika manje izražen, odnosno, kod tih je skupina ispitanika slabije izražena razlika u dosjećanju ugodnih i neugodnih slika (Slika 2).

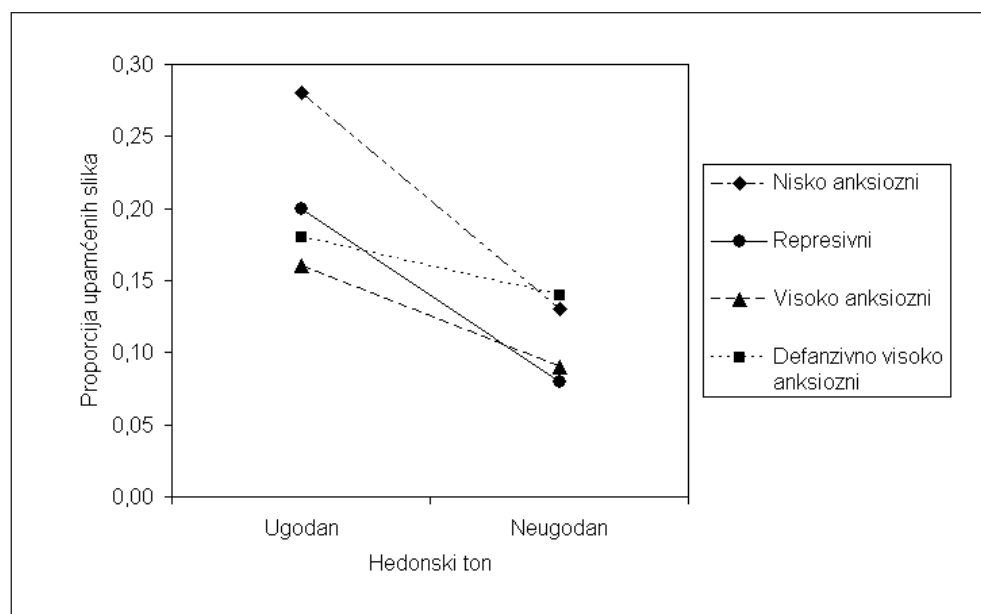
DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
 GOD. 14 (2005),
 BR. 4-5 (78-79),
 STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
 ODNOS
 REPRESIVNOGA...

➔ SLIKA 1
 Uspješnost u odgovor-
 nom dosjećanju slika
 različitoga stupnja
 aktivacije i hedonskoga
 tona kod skupina nisko
 anksioznih, represivnih,
 visoko anksioznih i
 defanzivno visoko
 anksioznih ispitanika

Legenda:
 NA – nisko anksiozni
 R – represivni
 VA – visoko anksiozni
 DVA – defanzivno visoko anksiozni

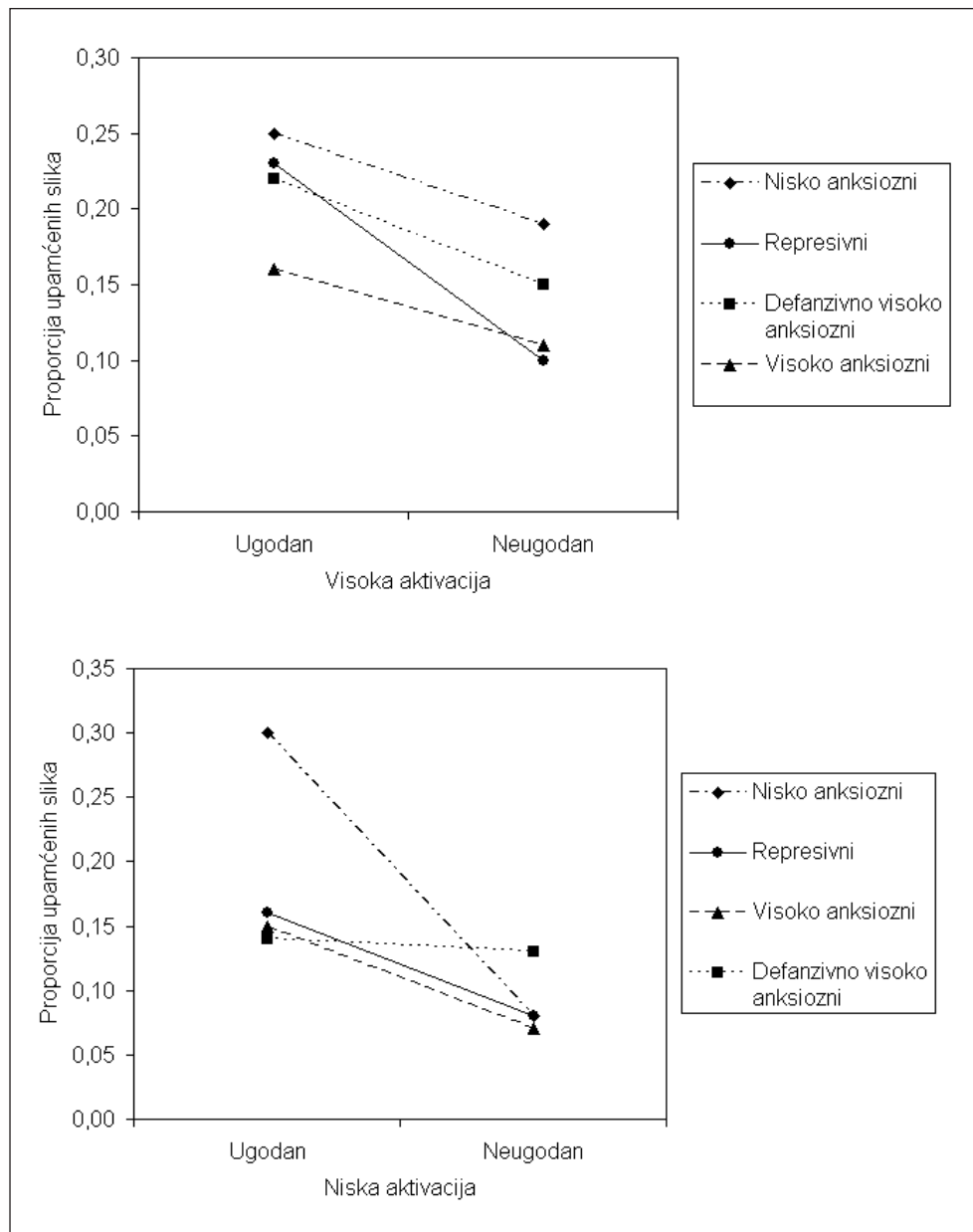

➔ SLIKA 2
 Interakcijski efekt
 hedonskoga tona i
 kategorije ispitanika
 na odgovorno
 dosjećanje slika

Statistički je značajna i trosmjerna interakcija između ka-
 tegorije ispitanika, ugone i aktivacije ($F(3,80)=2.91, p<.05$). E-
 fekt slabijega dosjećanja neugodnih slika ovisi o razini akti-
 vacije emocionalnih slika i kategoriji suočavanja. Efekt slabi-
 jega dosjećanja neugodnih slika jest za slike visoke aktivacije
 izraženiji kod grupe represivnih ispitanika nego kod ostalih

grupa. Kada govorimo o slikama niske aktivacije, možemo reći da se grupa defanzivno visoko anksioznih podjednako dosjeća i ugodnih i neugodnih slika, za razliku od ostale tri grupe (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni), čije je dosjećanje ugodnih slika niske aktivacije bolje od dosjećanja neugodnih slika niske aktivacije. Za slike niske aktivacije uočljivo je i to da je kod skupine nisko anksioznih ispitanika efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika jače izražen (Slika 3).

SLIKA 3
Interakcija kategorije ispitanika te stupnja aktivacije i hedonsko-ga tona na odgođeno dosjećanje slika

Razlike između neposrednoga i odgođenoga dosjećanja slika različitoga stupnja aktivacije i hedonskoga tona s obzirom na stil suočavanja

Rezultati četverosmjerne analize varijance uputili su na postojanje statistički značajnih glavnih efekata za vrijeme dosjećanja ($F(1,80)=582.20$; $p<.001$), pri čemu se ispitanici dosjećaju većega broja slika u situaciji neposrednoga dosjećanja ($M=0.55$) u odnosu na odgođeno dosjećanje ($M=0.15$); hedonski ton slika ($F(1,80)=34.90$; $p<.001$), pa se slike ugodnoga hedonskog tona ($M=0.39$) pamte bolje od neugodnih slika ($M=0.31$); te aktivaciju ($F(1,80)=28.17$; $p<.001$), pa se slike visoke aktivacije ($M=0.38$) pamte bolje od slika niske aktivacije ($M=0.31$).

Značajna je i dvosmjerna interakcija vremena dosjećanja i aktivacije slika ($F(1,80)=8.66$; $p<.05$). Efekt boljšeg pamćenja slika visoke aktivacije manje je izražen u situaciji odgođenoga dosjećanja, odnosno možemo reći da s vremenom dolazi do jačeg opadanja u dosjećanju afektivnih podražaja visoke aktivacije.

RASPRAVA

U interpretaciji rezultata ovog istraživanja treba uzeti u obzir neka ograničenja vezana uz način ispitivanja. Uzorak ispitanika je prigodan: iz studentske je populacije i sastavljen pretežno od ispitanika ženskoga spola¹ te je relativno malen.

Da bi se ispitale razlike između četiri kategorije ispitanika (nisko anksiozni, represivni, visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni) u neposrednom i odgođenom dosjećanju emocionalnih slika različitoga stupnja aktivacije i hedonskoga tona, provedene su dvije (jedna za neposredno i jedna za odgođeno dosjećanje) trosmjerne analize varijance (kategorija ispitanika x aktivacija slika x hedonski ton slika) s ponavljanim mjerenjima na drugom i trećem faktoru te četverosmjerna analiza varijance s ponovljenim mjerenjima na drugom, trećem i četvrtom faktoru (kategorija ispitanika x vrijeme dosjećanja x aktivacija slika x hedonski ton slika).

Rezultati pokazuju da je dosjećanje bolje u situaciji neposrednoga nego u situaciji odgođenoga dosjećanja te da se općenito, bez obzira na to je li riječ o neposrednom ili odgođenom dosjećanju, slike ugodnoga hedonskog tona pamte bolje od slika neugodnoga hedonskog tona te da se slike visoke aktivacije pamte bolje od slika niske aktivacije.

Nalaz o pozitivnom utjecaju podražajnoga materijala ugodnoga hedonskog tona i visoke aktivacije na dosjećanje u određenoj je mjeri u skladu s nalazima istraživanja Bradleya i suradnika (1992.). Ovi su autori i kod neposrednog i odgođenog ispitivanja dosjećanja dobili samo glavni efekt aktivacije, dok hedonski ton ima samo granično značajan utjecaj

kod neposrednoga dosjećanja. U istraživanju koje je također dalo rezultate o boljem dosjećanju slika ugodnoga hedonskog tona i visoke aktivacije, Bašić (1997./1998.) ističe da su takvi rezultati u skladu s istraživanjima pozitivnog utjecaja pozitivnoga raspoloženja na kognitivno funkcioniranje (Isen, 1987., 1990.).

Kod neposrednoga dosjećanja, glavni efekt kategorije ispitanika na dosjećanje emocionalnih slika nije bio značajan. To znači da su sve četiri kategorije ispitanika bile podjednako uspješne u neposrednom dosjećanju emocionalnih slika bez obzira na stupanj aktivacije i hedonski ton slika. Nije bio značajan ni jedan interakcijski efekt među nezavisnim varijablama.

Međutim, kod odgođenog su se dosjećanja pojavili značajni efekti i kategorije ispitanika, interakcijski efekt kategorije ispitanika i hedonskoga tona te interakcijski efekt kategorije ispitanika, hedonskoga tona i aktivacije.

Rezultati pokazuju da je u odgođenom dosjećanju sličica (ukupan broj sličica što su ga se ispitanici dosjetili bez obzira na stupanj aktivacije i hedonski ton slika) skupina nisko anksioznih ispitanika značajno uspješnija od skupine visoko anksioznih. Takvi su rezultati u skladu s rezultatima istraživanja koje je proveo još Eysenck (1983.) o nepovoljnom djelovanju emocionalne nestabilnosti na pamćenje. No skupina nisko anksioznih uspješnija je u dosjećanju i od skupine represivnih ispitanika. Takav bi rezultat o slabijem dosjećanju emocionalnoga materijala kod represora, bez obzira na njegovu valenciju, mogao ići u prilog shvaćanju represije kao mehanizma potiskivanja emocionalnoga materijala općenito, a ne samo negativnoga emocionalnog materijala. Na području teorije i istraživanja represije još nema slaganja o tome potiskuju li represori samo negativna emocionalna iskustva ili emocionalna iskustva općenito (Holtgraves i Hall, 1995.).

Značajnost interakcijskog efekta evaluacije i kategorije ispitanika na odgođeno dosjećanje slika očituje se u tome što, iako je kod svih skupina prisutan efekt slabijega dosjećanja slika neugodnog hedonskoga tona, on je manje izražen kod skupina visoko anksioznih i defanzivno visoko anksioznih ispitanika nego kod skupina nisko anksioznih i represivnih ispitanika (Slika 2). Usporedimo li skupine po uspješnosti, u dosjećanju slika ugodnoga hedonskog tona najuspješnija je skupina nisko anksioznih, zatim represivnih i defanzivno visoko anksioznih, a najmanje je uspješna skupina visoko anksioznih ispitanika. Međutim, kod dosjećanja slika neugodnoga hedonskog tona poredak je drugačiji, iako su zamjetne općenito manje razlike u dosjećanju nego kod slika pozitivnoga hedonskog tona (poredak skupina po uspješnosti: defanzivno visoko anksiozni, nisko anksiozni, visoko anksiozni, repre-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

sivni). Ovakvi su rezultati u skladu s postavljenim hipotezama, po kojima se očekivalo da će se represori slabije dosjećati slika negativnoga hedonskog tona. No kako neki autori predlažu (Hock i sur., 1996.), posebno je važno za konstrukt represije da se skupine nisko anksioznih i represivnih ispitanika međusobno razlikuju. Iako skupina nisko anksioznih ispitanika pokazuje općenito bolje dosjećanje od represivne skupine ispitanika, u obje je skupine podjednako izražen efekt slabijega dosjećanja slika neugodnoga hedonskog tona. Naknadno je provedena jednosmjerna analiza varijance, koja pokazuje da se pri odgođenom dosjećanju neugodnih slika represori značajno razlikuju samo od skupine defanzivno visoko anksioznih, i to tako da se dosjećaju manjega broja slika ($F(3,80)=2.85$, $p<.05$). Takvi rezultati više govore u prilog tome da je izraženiji efekt slabijega dosjećanja materijala neugodnoga hedonskog tona u skupini represivnih ispitanika, efekt dispozicijske anksioznosti po kojoj su ispitanici kategorizirani (skupina nisko anksioznih i skupina represivnih ispitanika ima niske rezultate na skali anksioznosti), a ne efekt represije, posebno kada se u obzir uzme slabija izraženost efekta neugode na dosjećanje u preostale dvije skupine, od kojih su obje visoko na dispozicijskoj anksioznosti (visoko anksiozni i defanzivno visoko anksiozni). Čini se da visoka anksioznost ublažava efekte slabijega dosjećanja materijala neugodnoga hedonskog tona. Takvo je objašnjenje u skladu s fenomenom boljega dosjećanja materijala kada je on, s obzirom na hedonski ton, kongruentan s raspoloženjem (*mood-congruity effect*) (Bower, 1981.), pa ljudi obraćaju više pažnje i uče o događaju koji odgovara njihovu raspoloženju. U prilog ovakvu objašnjenju idu i rezultati R. L. Larsena (1992.; prema Kardum i Krapić, 2001.), koji ističe da je neuroticizam povezan s pojačanim procesiranjem i doživom negativnih emocionalnih elemenata situacije.

Daljnje objašnjenje efekta kategorija suočavanja, hedonskoga tona i aktivacije slika na odgođeno dosjećanje slika moguće je promatranjem značajne trosmjerne interakcije (Slika 3). Naime, rezultati pokazuju da efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika, osim o kategoriji suočavanja, ovisi i o razini aktivacije eksperimentalno zadanih emocionalnih slika. Što se tiče slika visoke aktivacije, efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika izraženiji je u grupi represivnih ispitanika nego u ostalim trima grupama (dakle, represori se posebno slabo dosjećaju neugodnih i visoko aktivnih slika). S obzirom na slike niske aktivacije, može se uočiti da se grupa defanzivno visoko anksioznih ispitanika podjednako dosjeća ugodnih i neugodnih slika, za razliku od ostalih triju grupa, kod kojih je zamjetan efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika. I za slike niske aktivacije uočava se da je u skupini nisko anksioznih ispitanika

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

ka efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika posebno izražen (dosjećanje nisko anksioznih ispitanika posebno je narušeno kada je riječ o slikama koje su ne samo neugodne nego i nisko aktivne).

Ovakvi rezultati vrlo su zanimljivi. Naime, kako je već naglašavano, posebno je važno za konstrukt represije što se skupina represora razlikuje ne samo od ostalih grupa nego i od grupe nisko anksioznih ispitanika. Ovi podaci o značajnoj trosmjernoj interakciji kategorije suočavanja, aktivacije i hedonskoga tona slika na odgođeno dosjećanje emocionalnih slika upućuju upravo na tu razliku. Iako je i u skupini nisko anksioznih i represivnih ispitanika zamjetan efekt slabijega dosjećanja neugodnih slika, taj je efekt kod represivnih ispitanika posebno izražen kada je riječ o neugodnim slikama visoke aktivacije, a u skupini nisko anksioznih ispitanika kada je riječ o neugodnim slikama niske aktivacije. Kada se obrati pažnja na sam sadržaj slika unutar tih dviju kategorija, može se uočiti da su upravo slike niske evaluacije i visoke aktivacije u pravom smislu riječi neugodne (npr. izmasakrirano lice, čovjek porezana lica, električna stolica, uperen pištolj, nož na grlu i sl.), dok slike niske evaluacije i niske aktivacije predstavljaju neutralnije slike (npr. košara, sušilo za kosu, koš za otpatke, arhiva, apstraktna slika i sl.). Tako Bradley i sur. (1993.) u opisu podražajnog materijala iz IAPS-a izvještavaju o težnji da se neugodne slike smještaju u kvadrant neugodnoga hedonskog tona i visoke aktivacije, dok je relativno malen broj neugodnih slika koje se smještaju u kvadrant neugodnoga hedonskog tona i niske aktivacije, što može upućivati na to da ekstremno averzivni podražaji zahtijevaju visoku mobilizaciju. Odnosno, kao što je još Tellegen (1985.) istaknuo, visok stupanj negativnog afekta može neizostavno uključivati i visok stupanj uzbuđenja. U skladu s tim, neugodne i visoko aktivne slike predstavljale bi upravo onaj negativni emocionalni materijal koji će represori biti skloni selektivno procesirati, a na to rezultati ovog istraživanja i upućuju. To pak govori u prilog valjanoj, ne samo konceptualnoj nego i operacionalnoj, definiciji pojma represije.

Rezultati upućuju i na važnost preciznoga definiranja podražajnog materijala čije se dosjećanje kod represora ispituje. Iako je kod represora prisutan manjak pamćenja emocionalnoga materijala općenito (u odnosu na skupinu nisko anksioznih), ipak se čini da dosjećanje represora ovisi o dimenziji hedonskoga tona, koja se u dosadašnjim istraživanjima uglavnom naglašavala (represori pokazuju slabije dosjećanje negativnog emocionalnog materijala), ali u kombinaciji s dimenzijom aktivacije (efekt slabijega dosjećanja neugodnih emocionalnih slika posebno je izražen za slike visoke aktivacije), koja se u istraživanju pamćenja represora do sada nije isticala.

Ovi rezultati ne omogućuju donošenje zaključaka o razi-

ni u procesiranju informacija na kojoj dolazi do represije. Dosađajna su istraživanja isticala uglavnom važnost kodiranja: izbjegavanje kodiranja prijetećih ili negativnih informacija (npr. Bonanno i sur., 1991.) ili pak manje elaborirano kodiranje – represori doživljavaju jednakim intenzitetom dominantne, ali slabijim intenzitetom nedominantne emocije (npr. Hansen i Hansen, 1988.; Egloff i Krohne, 1996.), što dovodi do manje kompleksnih reprezentacija prošloga emocionalnog iskustva, a samim tim i otežanoga doziva. Pri tome se uglavnom naglašava dimenzija *self-referentnosti* (slabije dosjećanje negativnoga emocionalnog materijala vrijedi samo u uvjetima kada je eksperimentalno zadani emocionalni materijal bio *self-referentan*) (Davis, 1987.; Myers i sur., 1992.; Myers i Brewin, 1994.), iako neki ističu da do izbjegavajućega stila procesiranja materijala kod represora dolazi i u uvjetima kada materijal nije eksplicitno *self-referentan* (Bonanno i sur., 1991.; Fox, 1993., 1994.). Ovdje upotrijebljen eksperimentalni materijal na prvi pogled nije eksplicitno *self-referentan*, jer je riječ o prezentiranim fotografijama, ali je zadatak procjenjivanja zadanih slika na dimenzijama evaluacije i aktivacije zapravo zadatak kojim je taj materijal postao takav (zadatak je ispitanika bio da svaku sliku procijene s obzirom na to u kojoj je mjeri ona za njih ugodna, odnosno neugodna, te uzbuđujuća ili smirujuća), pa je još uvijek otvoreno pitanje kakvo je pamćenje emocionalnoga materijala koji nije *self-referentan* kod represora.

Neki autori naglašavaju da do površnijega kodiranja dolazi samo pod određenim uvjetima. Tako Baumeister i Cairns (1992.; prema Schimmack i Hartmann, 1997.) navode da će represori posvetiti manje vremena procesiranju neugodnoga podražaja u uvjetima procesiranja negativne informacije o sebi u privatnoj, ali ne i u javnoj situaciji, dok Mendolia i suradnici (1996.) te Mendolia (1999.) ističu da, iako su represori hipersenzitivniji i na negativne i na pozitivne emocionalne događaje, oni se od njih distanciraju samo u uvjetima informacije koja je prijeteća za njihov *self-koncept*.

Važnost uloge pretraživanja u slabijem dosjećanju represora ističu Holtgraves i Hall (1995.). Međutim, malo je istraživanja koja su se bavila tom problematikom. Rezultati autorice Davis (1987.), koja je umjesto slobodnoga dosjećanja primijenila dosjećanje uz znak, pokazuju da je slabije dosjećanje negativnog afekta kod represora efekt pretraživanja. Iz prethodnog se istraživanja ipak ne može zaključiti koji su specifični mehanizmi kod pretraživanja u to uključeni, a Holtgraves i Hall (1995.) na temelju rezultata svog istraživanja predlažu hipotezu o manjem ulaganju napora prilikom pretraživanja.

Iako bi u ovom istraživanju dobiveni rezultat o nepostojanju razlika u neposrednom, a postojanju razlika u odgođenom dosjećanju između četiri skupine ispitanika mogao

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

govoriti u prilog tome da do represije ne dolazi prilikom kodiranja informacija, činjenica da su svi ispitanici imali zadatak procjenjivanja sličica (dakle, svi su morali obratiti pažnju na prezentirane podražaje) ne omogućuje takav zaključak. Te bi rezultate trebalo provjeriti i u uvjetima kada ispitanici ne bi imali zadatak koji bi im izravno usmjeravao pažnju na podražaje. No ovi rezultati, upućuju na to da se proces represije može zbivati i na drugim razinama procesiranja informacija (razlike među skupinama značajne su u uvjetima odgođenoga dosjećanja), na primjer prilikom pretraživanja informacija, kao što predlažu Holtgraves i Hall (1995.), ali još nije jasno o kojim se to specifičnim mehanizmima radi. Ovakvi rezultati govore u prilog tome da iako između represora i ostalih skupina ispitanika nema razlika u raspoloživosti, represori se od ostalih skupina ispitanika mogu razlikovati po dostupnosti epizoda za dosjećanje.

Unatoč mišljenjima da su teorijska i operacionalna definicija represivnoga stila suočavanja samo slabo povezane, dobiveni rezultati o razlikama među skupinama u dosjećanju emocionalnih slika govore u prilog valjanosti operacionalne definicije toga pojma. No odnos represivnoga stila suočavanja i pamćenja emocionalnih sadržaja trebao bi se ispitivati i unutar drugačijih operacionalnih definicija represivnoga suočavanja. Pri tome bi se trebalo voditi računa o karakteristikama podražajnog materijala (s obzirom na dimenzije hedonskoga tona i aktivacije), o tome procesiraju li ispitanici materijal u odnosu na sebe ili na druge (dimenzija *self-referentnosti*) te ispituje li se dosjećanje neposredno ili odgođeno i kojom metodom. U budućim istraživanjima svakako bi trebalo voditi računa i o potencijalnim spolnim razlikama.

BILJEŠKE

¹ Kao jedan od nedostataka ovog istraživanja svakako je upotreba prigodnog uzorka s ispitanicima pretežno, ali ne isključivo, ženskoga spola. Stoga je statistička obradba ponovljena samo na ispitanicama, što je dodatno smanjilo uzorak. Pokazuju se slični smjerovi razlika kao i na cjelokupnom uzorku, no u nekim slučajevima dobivene razlike nisu više statistički značajne, vjerojatno uslijed manjeg broja ispitanika. I kod neposrednoga i kod odgođenoga dosjećanja značajni su efekti hedonskoga tona (neposredno dosjećanje: $F(1,74)=17.78$, $p<.001$; odgođeno dosjećanje: $F(1,67)=46.52$, $p<.001$) i aktivacije (neposredno dosjećanje: $F(1,74)=26.25$, $p<.001$; odgođeno dosjećanje: $F(1,67)=9.59$, $p<.01$). Kod odgođenoga dosjećanja glavni efekt kategorije ispitanika nije više statistički značajan ($F(3,67)=2.01$, $p=.12$). Nije značajna ni dvosmjerna interakcija hedonskoga tona i represivnosti ($F(3,67)=2.36$, $p=.07$) ni trosmjerna interakcija kategorije ispitanika, hedonskoga tona i aktivacije slika ($F(3,67)=2.14$, $p=.10$). U budućim bi istraživanjima svakako trebalo voditi računa i o potencijalnim spolnim razlikama.

LITERATURA

- Asendorpf, J. B., Scherer, K. R. (1983.), The discrepant repressor: Differentiation between low anxiety, high anxiety and repression of anxiety by autonomic-facial-verbal patterns of behavior, *Journal of Personality and Social Psychology*, 45: 1334-1346.
- Bašić, N. (1997/1998.), Utjecaj afektivnih karakteristika podražaja i Eysenckovih dimenzija ličnosti na pamćenje, *Psihološke teme*, 6-7: 21-37.
- Baumeister, R. F., Cairns, K. (1992.), Repression and self-presentation: When audiences interfere with self-deceptive strategies, *Journal of Personality and Social Psychology*, 62: 851-862.
- Bezinović, P. (1988.), *Percepcija osobne kompetentnosti kao dimenzija samopoimanja*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb.
- Blake, T. B., Varnhagen, C. K., Parent, M. B. (2001.), Emotionally arousing pictures increase blood glucose levels and enhance recall, *Neurobiology of Learning and Memory*, 75: 262-273.
- Boden, J. M., Baumeister, R. F. (1997.), Repressive coping: distraction using pleasant thoughts and memories, *Journal of Personality and Social Psychology*, 73: 45-62.
- Bohannon, J. N. (1988.), Flashbulb memories for the space shuttle disaster: a tale of two stories, *Cognition*, 29: 179-196.
- Bonanno, G. A., Davis, P. J., Singer, J., Schwartz, G. E. (1991.), The repressor personality and avoidant information processing: A dichotic listening study, *Journal of Research in Personality*, 25: 386-401.
- Bower, G. H. (1981.), Mood and memory, *American Psychologist*, 36: 129-148.
- Bradley, M. M., Greenwald, M. K., Petry, M., Lang, P. J. (1992.), Remembering pictures: pleasure and arousal in memory, *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory and Cognition*, 18: 379-390.
- Bradley, M. M., Greenwald, M. K., Hamm, A. O. (1993.), Affective Picture Processing. U: N. Birbaumer, A. Ohman (ur.), *The structure of emotion: Psychophysiological, cognitive and clinical aspects* (str. 48-65), Bern, Hogrefe & Huber Publishers.
- Brosschot, J. F., Janssen, E. (1998.), Continuous monitoring of affective-autonomic response dissociation in repressors during negative emotional stimulation, *Personality and Individual Differences*, 25: 69-84.
- Brown, L. L., Tomarken, A. J., Orth, D. N., Loosen, P. T., Kalin, N. H., Davidson, R. J. (1996.), Individual Differences in repressive-defensiveness predict basal salivary cortisol levels, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70: 362-371.
- Byrne, D., Barry, J., Nelson, D. (1963.), Relationship of the revised repression-sensitization scale to measures of self description, *Psychological Reports*, 13: 323-334.
- Byrne, D. (1964.), Repression-sensitization as dimension of personality. U: B. A. Maher (ur.), *Progress in experimental personality research* (str. 169-220), New York, Academic Press.
- Christianson, S. A., Loftus, E. F. (1987.), Memory for traumatic events, *Applied cognitive psychology*, 1: 225-239.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

Craick, F. I. M., Blankstein, K. R. (1975.), Psychophysiology and human memory. U: P. H. Venables, M. J. Christie (ur.), *Research in psychophysiology* (str. 388-417), New York, Wiley.

Crowne, D. P., Marlowe, D. A. (1964.), *The approval motive: Studies in evaluative dependence*, New York: Wiley.

Cutler, S. E., Larsen, R. J., Bunce, S. C. (1996.), Repressive coping style and the experience and recall of emotion – a naturalistic study of daily affect, *Journal of Personality*, 64: 379-405.

Davis, P. J. (1987.), Repression and inaccessibility of affective memories, *Journal of Personality and Social Psychology*, 53: 585-593.

Davis, P. J. (1990.), Repression and the inaccessibility of emotional memories. U: J. L. Singer (ur.), *Repression and dissociation* (str. 387-404), University of Chicago Press.

Davis, P. J., Schwartz, G. E. (1987.), Repression and the inaccessibility of affective memories, *Journal of Personality and Social Psychology*, 52: 155-162.

Denollet, J. (1991.), Negative affectivity and repressive coping: pervasive influence on self-reported mood, health, and coronary-prone behaviour. *Psychosomatic Medicine*, 53: 538-556.

Egloff, B., Krohne, H. W. (1996.), Repressive emotional discreteness after failure, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70: 1318-1326.

Erdelyi, M. H., Goldberg, B. (1979.), Let's not sweep repression under the rug: Toward a cognitive psychology of repression. U: J. F. Kihlstrom, J. F. Evans (ur.), *Functional disorders of memory* (str. 355-402), Hillsdale, NJ Erlbaum.

Eysenck, M. W. (1976.), Arousal, learning and memory, *Psychological Bulletin*, 83: 389-404.

Eysenck, M. W. (1983.), Individual differences in human memory. U: A. Mayes (ur.), *Memory in animals and humans: some comparisons and their theoretical implications*, Berkshire, Van Nostrand Reinhold.

Fox, E. (1993.), Allocation of visual attention and anxiety, *Cognition and Emotion*, 7: 207-215.

Fox, E. (1994.), Attentional bias in anxiety: A defective inhibition hypothesis, *Cognition and Emotion*, 8: 165-195.

Gross, J. J. (1999.), Emotion regulation: Past, present, future, *Cognition and Emotion*, 13: 551-573.

Gudjonsson, G. H. (1981.), Self-reported emotional disturbance and its relation to electrodermal reactivity, defensiveness and trait anxiety, *Personality and Individual Differences*, 2: 47-52.

Hansen, R. D., Hansen, C. H. (1988.), Repression of emotionally tagged memories: The architecture of less complex emotions, *Journal of Personality and Social Psychology*, 55: 811-818.

Heuer, F., Reisberg, D. (1990.), Vivid memories of emotional events: the accuracy of remembered minutiae, *Memory and Cognition*, 18: 496-506.

Hock, M., Krohne, H. W., Kaiser, J. (1996.), Coping dispositions and the processing of ambiguous stimuli, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70: 1052-1066.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

Holtgraves, T., Hall, R. (1995.), Repressors: What do they repress and how do they repress it?, *Journal of Research in Personality*, 29: 306-317.

Isen, A. M. (1987.), Positive affect, cognitive processes, and social behaviour. U: L. Berkowitz (ur.), *Advances in experimental social psychology* (vol. 20, str. 203-253), New York, Academic Press.

Isen, A. M. (1990.), The influence of positive and negative affect on cognitive organization: Some implications for development. U: N. L. Stein, B. Leventhal, T. Trabasso (ur.), *Psychological and biological approaches to emotions* (str. 75-94), Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates.

Kamiya, S. (1997.), The influence of an emotion on the retention of episodic scenes, *The Japanese Journal of Psychology*, 4: 290-297.

Kamiya, S. (1998.), Effects of affective intensity and pleasantness of dialogues, *The Japanese Journal of Psychology*, 5: 376-383.

Kardum, I., Krapić, N. (2001.), Personality traits, stressful life events, and coping styles in early adolescence, *Personality and Individual Differences*, 30: 503-515.

Kohlmann, C. W., Weidner, G., Messina, C. R. (1996.), Avoidant coping style and verbal-cardiovascular response dissociation, *Psychology and Health*, 11: 371-384.

Kreitler, S., Kreitler, H. (1990.), Repression and the anxiety-defensiveness factor: Psychological correlates and manifestations, *Personality and Individual Differences*, 11: 559-570.

Krohne, H. W. (1993.), Vigilance and avoidance as concepts in coping research. U: H. W. Krohne (ur.), *Attention and Avoidance: Strategies in coping with aversiveness* (str. 19-50), Seattle, WA and Toronto, Hogrefe & Huber.

Lang, P. J., Ohman, A., Vaitl, D. (1988.), *The International Affective Picture System (Photographic slides)*, Gainesville University of Florida, The Center for Research in Psychophysiology.

Lang, P. J., Bradley, M. M., Cuthbert, B. N. (1995.), *International Affective Picture System: Technical Manual and Affective Ratings*, Gainesville University of Florida, NIMH Center for the Study of Emotion and Attention.

Larsen, R. L. (1992.), Neuroticism and selective encoding and recall of symptoms: Evidence from combined concurrent-retrospective study, *Journal of Personality and Social Psychology*, 62: 480-488.

Matlin, M., Stang, D. (1978.), *The Pollyanna principle: selectivity in language, memory and thought*, Cambridge, Schenkman.

Mendolia, M. (1999.), Repressors appraisals of emotional stimuli in threatening and nonthreatening positive emotional contexts, *Journal of Research in Personality*, 33: 1-26.

Mendolia, M., Moore, J., Tesser, A. (1996.), Dispositional and situational determinants of repression, *Journal of Personality and Social Psychology*, 70: 856-867.

Myers, L. B., Brewin, C. R. (1994.), Recall of early experience and the repressive coping style, *Journal of Abnormal Psychology*, 103: 288-292.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

Myers, L. B., Brewin, C. R. (1995.), Repressive coping and the recall of emotional material, *Cognition and Emotion*, 9: 637-642.

Myers, L. B., Brewin, C. R., Power, M. J. (1992.), Repression and autobiographical memory. U: M. A. Conway, D. C. Rubin, H. Spinnler, W. Wagenaar (ur.), *Theoretical perspectives on autobiographical memory* (str. 375-392), Dordrecht, Kluwer.

Newman, L. S., Hedberg, D. A. (1999.), Repressive coping and the inaccessibility of negative autobiographical memories: converging evidence. *Personality and Individual Differences*, 27: 45-53.

Orbach, I., Mikulincer, M. (1996.), Repressive coping style and the architecture of emotion-related memories: Is their relationship that simple?, *British Journal of Social Psychology*, 35: 459-471.

Parrott, W. G. (1993.), Beyond hedonism: Motives for inhibiting good moods and for maintaining bad moods. U: D. M. Wegner, J. N. Pennebaker (ur.), *Handbook of mental control* (str. 278-305), Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Roger, D., Schapals, T. (1996.), Repression-sensitization and emotion control, *Current Psychology*, 15: 30-37.

Russell, J. A. (1980.), A circumplex model of affect, *Journal of Personality and Social Psychology*, 39: 1161-1178.

Schimmack, U., Hartmann, K. (1997.), Individual differences in the memory representation of emotional episodes: exploring the cognitive processes in repression, *Journal of Personality and Social Psychology*, 73: 1064-1079.

Taylor, J. A. (1953.), A personality scale of manifest anxiety, *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 48: 285-290.

Tellegen, A. (1985.), Structures of mood and personality and their relevance to assessing anxiety, with an emphasis on self-report. U: A. H. Tuma, J. D. Maser (ur.), *Anxiety and anxiety disorders* (str. 681-716), Hillsdale, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates.

Tulving, E., Pearlstone, Z. (1966.), Availability versus accessibility of information in memory for words, *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 5: 381-391.

Wegner, D. M. (1994.), Ironic processes of mental control, *Psychological Review*, 101: 34-52.

Weinberger, D. A., Schwartz, G. E., Davidson, R. J. (1979.), Low-anxious, high-anxious and repressive coping styles: psychometric patterns and behavioral responses to stress. *Journal of Abnormal Psychology*, 88: 369-380.

Weinberger, D. A. (1989.), *Social-emotional adjustment in older children and adults: I. Psychometric properties of the Weinberger Adjustment Inventory*, Unpublished manuscript, Stanford University, Department of Psychology, Stanford, CA.

Weinberger, D. A. (1990.), The construct validity of the repressive coping style. U: J. L. Singer (ur.), *Repression and dissociation: Implications for personality theory, psychopathology and health* (str. 337-386), Chicago, University of Chicago Press.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

Relationship Between Repressive Coping and Memory for Emotional Material with Different Level of Activation and Hedonic Valence

Tamara MARTINAC DORČIĆ
Faculty of Philosophy, Rijeka

The aim of this study was to examine differences between four groups of participants (repressive, low-anxious, high-anxious, defensive high-anxious) in the recall of emotional pictures with different level of activation and hedonic valence. Results were obtained on a sample of 104 undergraduate students at the Faculty of Philosophy, University of Rijeka, at three time points. The results suggest that although subjects with repressive coping style do not differ from the other three groups of participants in the immediate free recall of pictures, they differ from other groups in the delayed recall of pictures. Participants with repressive coping style recall fewer emotional pictures than the low-anxious group, and the effect of the weaker recall of unpleasant pictures is more pronounced in these two groups than in the other two. The most important finding is the one concerning delayed recall. Namely, the effect of the more weak recall of unpleasant pictures for subjects classified as repressors is more pronounced for the pictures high in activation, and for low-anxious subjects for pictures low in activation. These results suggest the importance of the control of the activation dimension, along with the dimension of hedonic valence in the research of memory for emotional material among the repressors.

Das Verhältnis zwischen repressivem Angstbewältigungsstil und der Vergegenwärtigung affektiv konnotierten Bildmaterials mit unterschiedlicher Aktivierung und hedonischer Valenz

Tamara MARTINAC DORČIĆ
Philosophische Fakultät, Rijeka

Mit dieser Untersuchung sollte herausgefunden werden, ob es bei der unmittelbaren wie auch zeitlich verzögerten Vergegenwärtigung affektiv konnotierten Bildmaterials von unterschiedlicher Aktivierung und hedonischer Valenz einen Unterschied gibt zwischen 1) Personen mit schwach ausgeprägter Ängstlichkeit, 2) sog. Repressoren, 3) Personen mit starken Angstzuständen und 4) Personen, bei denen starke und mit Defensivverhalten gepaarte Angstzustände auftreten. Die Untersuchung wurde in drei Sitzungen unter 104 Studenten der Philosophischen Fakultät in Rijeka

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 14 (2005),
BR. 4-5 (78-79),
STR. 827-852

MARTINAC DORČIĆ, T.:
ODNOS
REPRESIVNOGA...

durchgeführt. Die gewonnenen Ergebnisse zeigen, dass sich das unmittelbare Erinnerungsvermögen bei den genannten vier Personengruppen nicht unterscheidet. Abweichende Werte konnten jedoch bei der zeitlich verzögerten Vergegenwärtigung beobachtet werden. Die Zahl der erinnerten Bilder ist bei den Repressern geringer als bei Personen mit schwach ausgeprägter Ängstlichkeit, während bei diesen beiden Personengruppen im Falle unangenehmer Bilder das Erinnerungsvermögen geringer ist als bei den anderen beiden Personengruppen. Die wichtigste Erkenntnis ist jedoch die, dass bei der zeitlich verzögerten Vergegenwärtigung unangenehmer Bilder von hohem Aktivationsgrad das Erinnerungsvermögen bei Repressern noch schwächer ausgeprägt ist. Ein ebenfalls geschwächtes Erinnerungsvermögen tritt auch bei Personen mit schwach ausgeprägter Ängstlichkeit auf, und zwar im Hinblick auf Fotos von niedrigem Aktivationsgrad. Letztere Erkenntnis verweist darauf, welche große Rolle die Kontrolle über die Dimension der Aktivierung spielt, und nicht allein über die der Bewertung, sofern es um die Vergegenwärtigung von affektiv konnotiertem Material bei Repressern geht.